

ASW

HERMAN J. BENCKHORST

(W. J. Rust)

ANTIQUARISCHE VERKENNINGEN

Speurtocht naar antiek en curiosa

Met foto's van
Simon G. Zwart

A. J. G. STRENGHOLT'S UITGEVERSMAATSCHAPPIJ N.V.
AMSTERDAM

1968

telkens zijn herhaald. De bekendste van deze vormen zijn cylinder, kegel, bol, spoel, baluster van gedrongen tot langgerekt en ring met bol of met hol profiel, respectievelijk torus en trochilus genaamd. Gewonden, getorst of geslingerd zijn eveneens van ouds bekende sierwijzen bij draaiwerk. Kort na het draai-bank-proces aangebrachte snij- of steekwerk-versieringen kunnen soms stijlkenmerken vertonen, die een datering enigszins mogelijk maken.

Een gebezigde houtsoort kan in niet weinig gevallen eveneens te baat genomen worden een tijd van oorspronkelijke vervaardiging althans enigszins te benaderen. In bepaalde perioden is een algemeen geldende voorkeur of mode zelfs op houtsoortengebied aan te wijzen. De publieke smaak kreeg meermalen een stimulans door een onverwacht grote import van fijn en fraai te bewerken exotisch hout. Voor het stimuleren zorgden ongetwijfeld belangrijke ontwerpers, zakelijk ingestelde opdrachtgevers en kooplieden. Een in de 16de eeuw gemaakt Europees voorwerp van mahoniehout zal men dus, dunkt mij, vergeefs zoeken, want de grote invoer, aanvankelijk vooral uit Jamaica, van het in de eerste helft der 19de eeuw in de meubelkunst zo geliefde hout van rossige kleur, kwam pas in de 18de eeuw.

TIN-ADVIEZEN

„Tin is het zilver der kleine luiden”, meen ik eens ergens gelezen te hebben. Dergelijke uitspraken hebben meestal een kern van waarheid, maar op de keper beschouwd komt niet zelden een groot aantal uitzonderingen de kern verzwakken. Zo ook in bovenstaande uitspraak over tin. Zeker, ten behoeve van klein gebeurden, diende het blanke metaal menigmaal om, hoewel in wat vereenvoudigde gedaante, voortbrengselen in het zoveel kostbaarder zilver na te bootsen. Daarnaast echter toont misschien wel het merendeel van de nog respectabele hoeveelheid behouden gebleven antieke tinnen gebruiks- en sierprodukten een zelfstandig karakter in de vormbepaling. Opmerkelijk is, hoe men in bijna elk land van West-Europa eigen karakteristieke tinmodellen heeft weten te scheppen.

Het oude Hollandse tin, zo graag verzameld door Neder- en buitenlanders, is hier grotendeels weggekocht of zo duur geworden, dat veel handelaars, om aan de overweldigende vraag te kunnen voldoen, zich genoodzaakt voelen hun toevlucht tot namaak antiek tin te nemen.

Kort geleden nagemaakt antiek tin is veel te koop. Bij de fabricage, die op grote schaal plaats vindt, is op juiste verhoudingen in de geïmiteerde voorwerpen meestal weinig acht geslagen. Zelfs zijn meermalen gefantaseerde modellen aan te treffen. Hoofdzaak is, als alles er voor een leek maar antiek uitziet. Een te groot loodgehalte doet de voorwerpen akelig grauwwan tint zijn, die dan door een even akelig grauwe substantie wordt gepoogd te neutraliseren, waarbij klaarblijkelijk gedacht is een gewenste oudheid te suggereren. Slijtage, het zo noodzakelijke antiqui-

teitskenmerk, is op grove wijze duidelijk kunstmatig aangebracht, ook het gewicht kan menigmaal uitsluitend geven en toch is het verbazingwekkend hoe velen er steeds opnieuw invliegen.

De bekende tinkenner en verzamelaar A. J. G. Verster, wiens collectie een blijvend en waardig onderkomen in museum Boymans-Van Beuningen heeft gekregen, waarschuwde al in 1924 in zijn eerste boekje over oud tin tegen vervalsingen, die toen reeds talrijk te koop waren. Vooral attendeerde hij op de truquages met antieke maar eenvoudige en goedkope voorwerpen, die door speciale bewerkingen of toevoegingen tot zeldzame en dus duurere objecten werden omgevormd. Iets dergelijks gebeurt nog steeds en na bijna vijftig jaar blijft Verster's waarschuwing van kracht.

Het namaken van rijk met voorstellingen in reliëf getooid Duits edeltin uit de 16de en vroege 17de eeuw was vooral in het laatste kwart van de vorige eeuw een winstgevend bedrijf. Vaak zijn de vervalsingen afgietsels van originele stukken en helaas zijn ze geenszins verdwenen. Zo'n zeventig jaar oude vervalsing te onderkennen is zonder hulpmiddeltjes dikwijls uiterst lastig. Gelukkig bestaat nog de ouderwetse „groene” of zachte zeep en een kloddertje van dit huishoudelijk produkt een goed uur op een plekje van verdacht tin laten inwerken kan wonderen verrichten, want behalve vuil en aanslag van ruim een halve eeuw verdwijnt ook alle kunstmatige patina en kan derhalve de vervalsing worden aangetoond. Door verwerking ontstane oude patina laat zich tot ons geluk niet zo gemakkelijk verwijderen.

In de tinverzameling van een wereldvermaard museum te Londen zag ik eens een paar edeltin-bordjes, die hoognodig een groene zeeponderzoek behoeften, want ze leken mij allesbehalve origineel. Heb je toen de conservator niet ingelicht, hoor ik u al vragen. Met zo iets heb ik enkele malen vervelende ervaringen opgedaan en ik zal in het vervolg wel wijzer wezen.

Even nog dit, denkt u er vooral aan, origineel antiek tin voelt in den regel zacht aan en heeft geen scherpe kanten of randen, tenzij op plaatsen die voor de handen onbereikbaar zijn.

Antiquairs van het goede genre zullen namaak antiek tin zoveel mogelijk uit hun zaak weren. Bij gebrek aan Hollands tin bepalen zij zich, heus niet ongaarne, tot buitenlands, vooral Engels en Duits tin, waar de laatste jaren veel van is geïmporteerd.

Enkele aanbevelende opmerkingen over Engels en Duits tin wil ik u niet onthouden. Zonder een bepaalde voorkeur begin ik maar met het Engelse produkt. Verreweg het meest treffen wij bij onze antiquairs de bolbuikige maatjes in diverse grootte aan. Het gehele model, gedrongen balustervorm, hoge voet, sierlijk S-vormig oor, doet 17de eeuws aan, doch dat zijn de alleraardigste maatkannetjes beslist niet. Ze dateren uit de tijd van koningin Victoria (en ook nog later), dus ze zijn ongeveer even oud als onze bekende Hollandse rechte of beter gezegd cilindervormige maatjes, die ook niet vroeger te dateren zijn dan 19de eeuws.

Ouder zijn de maten en kannen in de gedaante van een spaarzaam met ringen en banden versierde afgeknotte kegel, waaraan een oor in de vorm van een vraagteken. Ze kunnen gedateerd worden tussen ongeveer 1775 en 1835, iets eerder of later maakt bij tin niet veel uit. Keur- of ijkmerkjes zijn voor relatieve datering een belangrijk hulpmiddel. Zo betekent VR met een kroon daartussen Victoria Rex. De fraaie schenkkannen en maten met uit rocailles samengesteld oor zijn ongetwijfeld van 18de eeuwse oorsprong. Zijn ook de 19de eeuwse bekers, kroezen en porterkannen voor hele of halve pint niet aardig en decoratief? De naam van de taveernen, waar ze vandaan zijn, is dikwijls in de onderkant van de bodem gegraveerd. Soms onthullen ze namen van stamgasten, die hun vaste drinkkan gebruikten. Op de voorkant staat vaak een monogram, waar niets meer uit op te maken valt en dat voor ons nu de rol van kwistig krullend

lijndecor vervult. Als ik van die kannen zie, moet ik altijd aan Dickens denken. Romantiek? Ja, natuurlijk, maar waarom ook niet.

Anders van aard is, wat ik zou kunnen noemen, het industriële tin, verwant aan „zilver der kleine luiden”. Sheffield, dubbel onderstreept centrum voor metaalindustrie, telde een aantal fabrieken voor massaproductie van tinnen thee- en koffie-serviesgoed. Broadhead & Co., Shaw & Fisher, Franke & Co. zijn zo enkele namen van de hier bedoelde Sheffieldse fabrieken. De serviesdelen, die voor het merendeel tussen 1850 en 1870, dus derde kwart 19de eeuw, gedateerd kunnen worden, munten stuk voor stuk uit door sublieme afwerking en de kwaliteit van het harde koperhoudende tin in navenant. Lasnaden zijn ternauwernood terug te vinden. Natuurlijk, door slecht onderhoud of verwaarlozing kunnen de voorwerpen er onooglijk uitzien. Deuken, krassen, sporen van tinpest verhogen nimmer de schoonheid van tin. De invoer van antiek tin uit Oost-Duitsland, reeds enige jaren aan de gang zijnde, blijft voortduren, maar is iets aan het afnemen, want ook daar raakt de voorraad uitgeput en worden de prijzen hoger. Uiteraard bepalen opkopers zich hoofdzakelijk tot goed verkoopbare objecten, zoals borden van groot tot klein, schotels, kannen voor bier, wijn of koffie, maten, olielampen. De 18de eeuw is ruim vertegenwoordigd, maar de 19de toch meer.

Duitse tinnen produkten doen, wat aantrekkelijkheid van uiterlijk betreft, vast niet onder voor elders gemaakte soortgenoten. Misschien spelen eenvoud en praktisch gebruik een wat geprononceerde rol bij modelering en komen simpel rond en recht toe recht aan het meest aan bod. Sommigen zijn geneigd daarin de vermaarde Duitse stoerheid weerspiegeld te zien, een misvatting bewezen door talrijke speelse vormen in details en ook door een niet gering aantal gracieus gemodelleerde voorwerpen.

Gegraveerde versieringen, initialen en jaartallen

komen op Duits tin veelvuldig voor en vervalsing op dit gebied is vrij gemakkelijk te herkennen. De oude graveringen hebben geen scherpe kantjes of bramen meer. Uitzonderingen daargelaten was het oudtijds gebruikelijk om achter elke letter van gegraveerde initialen en achter elk jaartal een punt te zetten of liever gezegd te steken, een gebruik door vervalsers meestal over het hoofd gezien. Wederom dus een kenmerkje. Het lijkt een beetje detective-achtig, maar heus, het ontdekken bij onder verdenking staande antiquiteiten van vervalsingsaanwijzingen of juist het tegenovergestelde, vergt dikwijls een even grote speurdersneus als het opsporen van criminaliteitsbewijzen.

*Kruisbeeld
van
gegoten
bronsachtig
messing,
Zuid-
Nederlands
of Frans,
laat
17e eeuw.
Altaar-
kandelaars
van
gegoten
messing,
Spaans,
17e eeuw.*

*Groepje Duits tin. Van links: Wijnkan 1748, wijnmaat 18e
eeuw, bierkan 1732, olielamp 1832, bierkan 1782. De jaartallen
zijn gegraveerd en wettigen de mogelijkheid van iets oudere
voorwerpen.*

Engels tinnen maten en (op verhoging) pintskan uit een Londense taveerne. Laat 18e-midden 19e eeuw.

Tinnen theeservies uit de fabriek van Franke & Co. te Sheffield, ± 1860.

